

PETROVICS ISTVÁN

Temesvár és Nagyszeben (Megjegyzések egy oklevéltöredék kapcsán)

A középkori Temesvár históriájára vonatkozó kútfők gyűjtése során egy érdekes oklevéltöredékre akadunk. A Béga-parti város korai történetének megismeréséhez rendelkezésre áll egy roppant hasznos forráskiadvány, amely kimondottan olyan okleveleket tartalmaz, amelyek Temesvár városával és Temes megyével kapcsolatosak. Ez az 1183 és 1430 közé eső időszakból megőrződött diplomák egy részét felölelő okmánytár a temesvári születésű Pesty Frigyes gyűjtőmunkájának eredményeként látott napvilágot.¹ Pesty — aki többek között a Délmagyarország históriájának lelkes bűvára volt — lankadatlan szorgalommal kutatta fel és másolta le a különböző 19. századi köz- és magánlevéltárakban fellelhető, a középkori Temes és Krassó megyékre, valamint a Szörényi Bánságra vonatkozó írott kútfőket.² Pesty 1889-ben bekövetkezett halálával sajnálatos módon a Temesvárra és Temes megyére vonatkozó okleveleket magába foglaló munka befejezetlen maradt. Az addig összegyűlt anyag sajtó alá rendezésével a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága az ifjúságának jelentős részét Temesvárott töltő Ortway Tivadart bízta meg, akinek gondozásában 1896-ban jelent meg az említett okmánytár. Ortway — alapvetően a Pesty iránti kegyelettől vezérelve — úgy közölte az okleveleket, ahogyan azokat Pesty másolatában találta. Ugyanakkor Ortway tökéletesen megbízott Pesty szakértelmében, paleográfiai jártasságában, továbbá tisztában volt azzal is, hogy az oklevelek zömét Pesty olyan kiváló szakemberekkel

¹ Oklevelek Temesvármegye és Temesvárváros történetéhez. Másolta és gyűjtötte Pesty Frigyes. A Magyar Tudományos Akadémia Tört. Bizottsága rendeletéből sajtó alá rendezte Ortway Tivadar. I. 1183—1430. Pozsony 1896. Temesvármegye és Temesvárváros története IV. (a továbbiakban: Temes) 1—640. Az okmánytár 418 oklevelet tartalmaz. Vö. Mályusz Elemér: A magyar medievisztika forráskérdései. In: Levéltári Közlemények 38 (1967) 18.

² Pesty Frigyes: Krassó vármegye története. Kiadja Krassó-Szörény vármegye közönsége. II—IV. Bp. 1882—1884. Uő: A szörényi bánság és Szörény vármegye története. I—III. Bp. 1877—1878.

olvasta össze, illetve ellenőriztette, mint Nagy Imre, Nagy Iván, Hajnik Imre, Véghelyi Dezső, Szabó Károly és Nagy Gyula. Személy- és helynévmutató azonban nem készült a kötethez, aminek használata az említett hiányosság következtében kissé nehézkes. Némi segítséget jelent viszont, hogy Ortway a kötetben kiadott oklevelekről rövid tartalmi kivonatot készített, s ezeket a kronológia elve szerint rendezve az okmánytár elejéhez csatolta. A regeszták megírása tehát és a naptári átszámítások elvégzése Ortwayra hárult, aki meg is jegyzi: ezekért „magunknak kell szavatolnunk”.³

Ennek az okmánytárnak a 183. számú jelzete alatt a következő formában szerepel az az oklevéltöredék, amelyre az előbbiekben hivatkoztunk:

debita salutacione continue
Noueritis quomodo Judex Jur
. . . nobis graui cum querela
Themesuar factam cum
dampnum valde grandum (így)
predicte Judicis Juratique ciues
iusticiam exequi debeatis
diligenter rogamus amici
per quoscunque vtputa per
sunt dampnificati erga m
ex parte quorumcunque vobis om
sev vt via
datum in Themeswar
 Balthasar
 Themesiensis
 vicecomes

Az oklevéltöredék szövege után zárójelben magyarul a lelőhely megjelölése — nagyszombati Szász Levéltár III. 166. — és az alábbi megjegyzés olvasható: „Az oklevél kettéhasadt, másik fele elveszvé.” Majd egy német nyelvű szöveg következik, amiből kiderül: a forrásrészlet alapján teljes bizonyossággal csak egy dolog állapítható meg. Nevezetesen az, hogy az oklevél kiadója Boldizsár temesi alispán.

³ Temes: Előszó, illetve VII—XXXIV.

Valószínű továbbá — így a német szöveg — hogy Boldizsár temesi alispán a temesvári polgárok panaszra és jogorvoslatra vonatkozó kérelme nyomán fordult levelel a nagyszebeni városi tanácshoz. A német szöveg utolsó mondata néhány formai megjegyzést tartalmaz: eredeti, papírra írt oklevéltöredékről van szó, amelynek hátoldalán fehér viaszba nyomott pecsétmaradványok találhatók.⁴

A fentiek ismeretében készítette el a maga regesztáját Ortway Tivadar, amely a kötet elején a következő megfogalmazásban szerepel: „1401—1425. Temesvár. Boldizsár temesi alispánnak levéltöredéke, valószínűleg temesvári polgárok panaszára a szebeni tanácshoz intézve.”⁵ Mivel a forrástöredékből az oklevéladó mellett teljes bizonyossággal csak a keltezés helye (Temesvár) állapítható meg, így a diploma kiadója és/vagy a regeszta készítője nem egy konkrét évet, hanem az 1401—1425 közé eső periódust jelölte meg a keletkezés idejéül.

Tekintettel arra, hogy a vizsgált oklevelet egy bizonyos, a nagyszebeni és a temesvári polgárok közötti összekülönbözés ügyében intézte a temesi alispán a szebeni városi tanácshoz, s arra Pesty maga is a nagyszebeni Szász Levéltárban akadt, nem látszott haszon nélkülinek megnézni, megtalálható-e ez a diploma az erdélyi szászokra vonatkozó okleveleket tartalmazó *Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* című forráskiadványban. Az említett okmánytár 1937-ben kiadott negyedik kötetében rá is bukkantunk a szóban forgó oklevél szövegére. Nem tévedés, valóban az oklevél teljes szövegére, tudniillik az 1937-ben Nagyszebenben kiadott negyedik kötet szerkesztője, Gustav Gündisch, aki akkor a nagyszebeni Szász Nemzeti Levéltár vezetője volt, *in extenso* közli azt. A töredék ismertetése után — elsősorban az összehasonlítás kedvéért — helyén valónak véljük a Gustav Gündisch által kiadott oklevél teljes szövegének bemutatását is. Ez a következőképpen fest:

Debita salutatione contine [3 cm-nyi hiány]. Circumspecti fratres et amici nostri carissimi. Noveritis quomodo iudex iuratique cives necnon tota communitas civitatum de Themesuar coram nobis gravi cum querela significantes, quod propter quandam arestationem super vos hic in Themesuar factam cum ipsorum rebus et bonis causa vendendi et emendi in medium vestri securi non es-

⁴ Uo. 303.

⁵ Uo. XIX. 183. sz.

sent transire in quibus iidem non modicum sunt passi dampnum valde grandum quas nos satis displicenter percepimus. Verum tamen si quid praedicti iudex iuratique cives de Themesuar contra vos male egissent aut agerent ex tunc coram nobis iustitiam exequi deberetis ex parte quorum complementum fecissemus satisfactionem aut faceremus. Igitur vestras diligenter rogamus amicitias ac fraternitates, quatenus illos qui in dicta Themesuar per quascumque ut puta per civitatem vel per familiares nostros sine vectores in rebus sunt dampnificati erga nos huc ad Themesuar cum vestris literis dirigere velitis ex parte quorumcumque vobis omnimodam impendemus satisfactionem sint cives, nostri familiares seu vectores ne via inter vos et Themesiensis propter causam praedictam anihilatur. Datum in Themesuar in festo Ambrosii doctoris, anno domini M^o tricesimo secundo.
Balthasar, vicecomes Themesiensis.

Az említett okmánytár negyedik kötetében német nyelvű regeszta is olvasható az oklevéllel kapcsolatosan. E szerint Boldizsár temesi alispán arra kéri a nagyszzebeni tanácsot, hogy az a Temesváron kárt szenvedett nagyszzebeni polgárokat elégtétel adása miatt hozzá küldje. Gündischnek az oklevélre vonatkozó megjegyzéseiből kitűnik, hogy eredeti, papírra írt okmányról van szó, amely a nagyszzebeni Szász Levéltárban található. Levéltári jelzetet azonban Gündisch nem adott, s arra sem utalt, hogy a szóban forgó kútfő esetleg töredék formájában lelhető fel az említett levéltárban. Nyilvánvalóan azért, mert a Szász Nemzeti Levéltárban előkerült a kettéhasadt oklevél elveszettnek hitt darabja, s a teljes szöveg különösebb nehézség nélkül kiolvasható volt. Gündisch arra sem hivatkozott, hogy a vizsgált oklevél egy fragmentuma Pesty Frigyes másolatában nyomtatott formában már korábban napvilágot látott. Utalt viszont arra, hogy az oklevél hátlapján fehér viaszban pecsétmaradványok találhatók, s az eredeti sigillum 2,3 cm átmérőjű volt. Ezek után közli, hogy az oklevél az írásjegyek alapján a 15. századból származik. Fontos ezt kiemelni, mivel az oklevél keltezésében csupán *M^o tricesimo secundo* szerepel az év megjelölését illetően. Gündisch 1432. április 4-ére teszi az oklevél kiállítását. Ezzel összefüggésben említ egy — akkor még a Magyar Nemzeti Múzeumban található — 1430. szeptember 18-án kelt oklevelet, amelyben szerepel egy Boldizsár nevű temesi alispán (Ein Balthasar vicecomes et iudex nobilium comitatus Themesiensis ist überdies in einer Urkunde vom 18. September 1430 er-

wähnt. Orig. Ungar. National Museum Budapest.)⁶ Arra vonatkozóan viszont, hogy miként került elő a vizsgált oklevél elveszettnek hitt darabja, sajnos, nem tudunk választ adni. A szöveg egészének ismerete azonban sokszorosan kárpótol ezért a hiányosságért. A Pesty által közölt töredék és a Gündisch kiadásában megjelent szöveg több esetben olvasati eltérést mutat. Noha a különbségek, leszámítva a *debeatis—deberetis* eltérést, csupán egy-egy betűt érintenek, tartalmi vonatkozásban — a dolog természetéből adódóan — mégis lényeges kiegészítésre szorul az Ortway által írt regeszta. Mielőtt ezt megtennénk, még egy okmánytárra hívjuk fel a figyelmet.

A Mályusz Elemér szerkesztésében 1956-ban megjelent Zsigmondkori Oklevéltár második kötetének első részében szintén fellelhető a vizsgált diploma. Mályusz Elemér, aki messzemenően kiaknázza a Pesty Frigyes gyűjtését tartalmazó különböző forráskiadványokat, a Zsigmondkori Oklevéltár elkészítésekor nem hagyta figyelmen kívül a Pesty által felfedezett oklevéltöredéket. Annál meglepőbb viszont, hogy nem volt tudomása Gündisch *in extenso* közléséről. Így Mályusz oklevéltárában is csak egy rövid regeszta olvasható, amit szó szerint idézünk: „Temes megye elégtételt kér a temesvári polgárok számára.” Mályusz azonban nemcsak a regeszta megszövegezésében tért el Ortway Tivadartól, hanem a töredék keltezésének megítélésében is. Mályusz szerint ugyanis a vizsgált oklevél 1401 és 1405 között keletkezhetett, bár ezt a megállapítását semmivel sem indokolja.⁷

Áttekintve a különböző okmánytárak kiadásait, kapcsolódjunk még néhány szó erejéig az előbb jelzett problémához, vagyis az oklevél kiállítása időpontjának kérdéséhez. Mivel a hivatkozott kutatók közül egyedül Gündisch ismerte a szóban forgó oklevél teljes szövegét, így az ő datálása fogadható el mérvadónak. Gündisch az év meghatározásánál abból indult ki, hogy egy 1430. szeptember 18-án kelt oklevélben szintén szerepel Balthasar vicecomes comitatus Themesiensis.⁸ A Gündisch által hivatkozott 1430. évi oklevél ma a Magyar Országos Levéltárban

⁶ Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen. Vierter Band: 1416—1437. Bearbeitet von Gustav Gündisch. Hermannstadt 1937. (a továbbiakban: US. IV.) 457—458. Gustav Gündisch életútjára és tevékenységére I. Fügedi Erik méltatását, amely a kiváló százsz történetész 80. születésnapjára készült Aus Geschichte und Kultur der Siebenbürger Sachsen című gyűjteményes kötet (Böhlau, Köln—Wien 1987) ismertetése kapcsán látott napvilágot. Századok 122 (1988) 723—727. A vizsgált oklevél ma mikrofilmen megtalálható a Magyar Országos Levéltár Diplomatikai fényképgyűjteményében. Jelzete: Df. 245 472.

⁷ Zsigmondkori oklevéltár. Összeállította Mályusz Elemér. II/1. Bp. 1956. 1378. sz.

⁸ US. IV. 457—458.

található. E meglehetősen nehézkesen olvasható okmányból az is kiderül, hogy az említett Boldizsár Bach-i Vince fia volt.⁹ Mivel 1427 és 1438 között id. Rozgonyi István töltötte be a temesi ispáni tiszteket, Bach-i Vince fia Boldizsár az ő alispánjának tekinthető.¹⁰ Boldizsár vagy az 1429. év második felében lett temesi alispán — egy 1429. július 3-án kelt oklevélben ugyanis még Zsadányi Mihály fia Tamás szerepel temesi vicecomesként¹¹ — vagy pedig 1430 első hónapjaiban. Az 1430 szeptemberében kelt diploma mindenesetre már őt említi temesi alispánként. A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy Engel Pál, aki többek között a temesi ispánok és alispánok 14—15. századi listáját is elkészítette, Gündischtől eltérően szeptember 19-ére teszi az 1430. évi oklevél keletkezését.¹² A dátumok különböző feloldása abból adódhat, hogy az oklevél szövege ezen a részen különösen nehezen olvasható. A hivatkozott forrásokból kitűnik, hogy Bach-i Vince fia Boldizsár 1430. szeptember 18. vagy 19. és 1432. április 4. között minden kétséget kizáróan temesi alispánként tevékenykedett. Alispáni tisztségének pontos időtartamát egyelőre nem tudjuk megadni. Ami eddig bizonyos: 1429. július 3-án még nem, 1435. április 24-én pedig már nem ő id. Rozgonyi István temesi alispánja.¹³ Alispáni tevékenységéről ez ideig hat oklevelet sikerült fellelnünk.

A formai, kiadási problémák ismertetése után nézzük meg, miként rekonstruálhatók a történetek, immár az oklevél teljes szövegének ismeretében. A temesváriak valamilyen, az oklevél által nem említett oknál fogva letartóztattak néhány, a Béga-parti városba vetődő nagyszebeni kereskedőt. Ebből fakadóan joggal tarthattak attól, hogy hasonló atrocitás éri őket is, ha áruikkal Nagyszebenben felbukkannak. Ha viszont elkerülik Szebent, jelentős anyagi veszteséget szenvednek. Ezért a temesvári bíró és esküdt polgárok panaszt tettek Boldizsár temesi alispánnál, aki közvetítőként lépett fel Temesvár és Nagyszeben között. Boldizsár 1432. április 4-én Temesvárott kelt oklevelében arra kéri a szebeni tanácsot, hogy a Temesvárott kárt szenvedett szebeni polgárokat elégtétel adása céljából hozzá

⁹ Magyar Országos Levéltár Mohács előtti gyűjtemény (a továbbiakban: O.L. Dl.) 43 852.

¹⁰ Engel Pál: Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond-korban (1387—1437). Értekezések a történelmi tudományok köréből. Új sorozat 83. Bp. 1977. 186—187. Uő: Magyarország világi archontológiája 1310—1457. Kézirat. (Kutatási segédesszköz) 139—140.

¹¹ Temes: 624. Megjegyezzük, hogy Engel Pál: Magyarország világi archontológiája 1310—1457. című munkájában nem tesz említést erről az oklevélről, így Engel összeállításában az utolsó Zsadányi Mihály fia Tamást megnevező okmány 1429. február 26-ai keltezését viseli.

¹² Engel Pál: Magyarország világi archontológiája. i. m. 140.

¹³ Temes: 624.; O.L. Dl. 56 633. Vö. Engel Pál: Magyarország világi archontológiája. i. m. 140.

irányítsa, mivel a jövőben a szebeniek a temesváriakkal szemben jogorvoslatért hozzá kötelesek fordulni.

Összegzésül megállapíthatjuk: a vizsgált oklevél is azt bizonyítja, hogy Temesvár az adott időszakban nem tekinthető teljes jogú királyi városnak. Autonómiáját ugyanis jelentős mértékben korlátozta a temesi ispán, illetve alispán tevékenysége, akik székhelyüket a városban tartották. Az oklevél ugyanakkor megerősíti azt a más forrásból is kivilágló tény, hogy Temesvár és Nagyszeben között a 15. század első felében nagymértékű volt a kereskedelmi ellentét. Szeben városa valószínűleg komoly vetélytársat látott Temesvárbán, hiszen akkor, amikor 1415-ben Jakab fia Jakab, Szeben polgármestere Olcznai Hedrik fia Hedrik újgyeházi bíróval együtt a hét szász szék nevében az Erdélyen kívüli kereskedőkkel szemben lépett fel és az uralkodó közbenjárását kérte, a két városatya kifejezetten a temesvári kereskedők (*mercatores signanter de nostra civitate Themeswar*) tevékenysége ellen panaszkodott.¹⁴ Annak tisztázása, hogy a két város közti viszony miként alakult a középkor folyamán, s ebbe milyen módon illeszkednek a Boldizsár temesi alispán oklevelében tükröződő események, a későbbi kutatások feladata lehet.

A továbbiakban térjünk még vissza Boldizsár temesi alispán személyére és okleveladói tevékenységére. Bach-i Vince fia Boldizsár temesi alispánról, dacára annak, hogy a róla fennmaradt egyik adat Pesty Frigyes gyűjtőmunkájának eredményeként nyomtatott formában már 1896 óta ismeretes, a szakmunkákban — leszámítva a hivatkozott okmánytárakat és Engel Pál archontológiai összeállítását — egyáltalán nem olvashatunk. Megállapításunk szemléltetése céljából tekintsük át a legfontosabb, e vonatkozásban számba jöhető munkákat.

A középkori Temes megye főispánjainak összegyűjtésére Pesty Frigyes tette az első jelentős kísérletet. 1863-ban publikált tanulmányában a temesvári pasákról és tartományfőnökökről is értekezett, de az alispánokkal nem foglalkozott. Ebből fakadóan Bach-i Vince fia Boldizsár temesi alispánnal kapcsolatos adat Pesty eme rendkívül fontos tanulmányában nem található.¹⁵ Csánki Dezső történeti földrajzi összeállításának 1894-ben megjelent második kötetében Temes megye birtokosai között nem említi Boldizsár családját, s maga Boldizsár sem szerepel a mű Temes

¹⁴ Temes: 492—495. Zsigmond 1415. január 13-án Konstanzban kelt oklevelét Csáky Miklós erdélyi vajda ugyanezen év szeptember 25-én átírta. Vö. Pach Zsigmond Pál: A Levante-kereskedelem erdélyi útvonala I. Lajos és Zsigmond korában. Századok 109 (1975) 9. 23. számú jegyzet.

¹⁵ Temes vármegye főispánjai, a temesvári pasák, és tartományi elnökök. Magyar Történelmi Tár. XII. 1863. 159—267.

megyét bemutató részében. Az utóbbi vonatkozásban magyarázattal szolgál Csánki eljárása, hiszen ő munkájában csak az egyes megyék főispánjait sorolja fel, a vicecomesekkel külön nem foglalkozik.¹⁶ Wertner Mór világi jellegű archontológiai adattárában — bár ő a különböző országos és megyei méltóságviselők között a vicecomesekre is tekintettel volt — úgyszintén hiába keressük Boldizsár temesi alispán nevét, mivel Wertner kimondotta a 14. század tisztségviselőit kívánta összegyűjteni. Ennek megfelelően nála Gerebencsi László fia János az utolsó temesi alispán, akit egy 1400. december 7-én kelt oklevél említ.¹⁷ Szentkláray Jenő apátkanonok, aki Temesvár históriája mellett Temes megye történetét is feldolgozta, munkájában szintén kitér az alispánokra. A megyei tisztkarról készített összeállítása a középkori állapotokról is megemlékezik, ám ebben sem lelhető fel Boldizsár neve. Igaz, Szentkláray listái meglehetősen hiányosak, hiszen az 1427-ben említett Zsadányi Tamás után az 1522. évből hozza a következő alispánt, Macedóniai Miklóst.¹⁸ Hiába keressük Boldizsár nevét a 19. századi helytörténetírás egyik legkiválóbb alakjának, Milleker Bódognak (Felix Millekernek) a Délmagyarország középkori földrajzi viszonyairól írott könyvében is.¹⁹ Igaz, a hivatkozott munkában Milleker nem tekintette feladatának, hogy a tárgyalt megyék, azaz Torontál, Keve, Krassó és Temes vonatkozásában összeállítsa a tisztségviselők listáját, de — a dolog természetéből adódóan — a különböző helységekről általa összegyűjtött anyagban ispánokra, alispánokra valamint szolgabírákra vonatkozó adatokra is akadhathatunk. Külön említést érdemel, hogy ebben a műben rendkívül fontos információ található Boldizsár lehetséges származási helyét illetően. Ezt ugyanis nem feltétlen a középkori Magyarország egyik megyéjének is nevet adó, a Duna-Tisza köze déli részén fekvő Bács mezővárosában kell látnunk, amire első pillanatban gondolnánk. Milleker kutatása ugyanis fényt vet arra, hogy létezett egy Bács — az ő olvasatában —

¹⁶ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. II. 1894. 1—92.

¹⁷ Wertner Mór: Adalékok a 14. századbéli magyar világi archontológiához. Történelmi Tár. 1907. 167—169.

¹⁸ Szentkláray Jenő: Temes vármegye története. 390—392. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár. É.n. Budapest.

¹⁹ Milleker Bódog: Délmagyarország középkori földrajza. 1913. Temesvár. A Temes megyével foglalkozó rész a 148—269. oldalakon található. Milleker Bódog életére és munkásságára I. A. Scherer: Felix Milleker (1852—1942). Persönlichkeit und Werk des Archäologen, Polyhistor und Schöpfers des städtischen Museums zu Werschetz (Banat). München 1983.

Bácsi nevű település a középkori Temes megyében.²⁰ Ennek a településnek a neve 1330-ban *Bachy*, 1337-ben *Bathy*, 1341-ben pedig *Bach*, illetve *Baach* alakban tűnik fel az oklevelekben.²¹ A csanádi káptalan 1341. április 19-én kelt kiadványából az is kiderül, hogy a szóban forgó településről való, az oklevében név szerint is említett Miklós (Nicolaus dictus de Bach) az akkori temesi ispán és várnagy, Nagyfalusi Csóka familiárisa volt (...famulus magistri Thowka comitis et castellani Tymisiensis).²² Az íráskép feltűnő hasonlósága alapján biztosra vehető, hogy a vizsgált 14. és 15. századi oklevelekben szereplő elnevezések egy és ugyanazon településre vonatkoznak. Ez a település pedig Temes megyében feküdt és Bácsnak vagy Bácsinak nevezték. Boldizsár alispánnak a Temes megyei Bácsról (Bácziról) való származását megerősíti az a tény, hogy az ugyancsak innen való Miklós Nagyfalusi Csóka temesi ispán szolgálatában bukkant fel.

Miként fentebb említettük, Bácsi Vince fia Boldizsár temesi alispán tevékenységéről ez ideig összesen hat oklevelet sikerült fellelnünk. Ezek az általunk részletesen tárgyalt 1432. április 4-én kiállított oklevél kivételével kiadatlanok. Ebből fakadóan úgy véljük, nem lenne haszon nélküli ezeknek az okmányoknak a jelen tanulmányban való közzététele. Ezzel egyben felhívhatjuk a figyelmet Fekete Nagy Antal egy torzóban maradt, rendkívül fontos munkájára is. Fekete Nagy Antal ugyanis tervbe vette, hogy Ortvyay Tivadar ezirányú tevékenységének folytatásaként összegyűjti és kiadja a Temesi Bánságra vonatkozó középkori okleveleket. Vállalkozását, amelyet *A Temesi Bánság Oklevéltára 1093–1590* címmel illetett, két kötetre tervezte. Az első kötet az 1093 és 1400 közötti periódusból, míg a második az 1401 és 1590 közé eső időszakból megőrződött okleveleket ölelte volna fel. Befejezetlen, kéziratban maradt munkáját, amely jelenlegi formájában 1544 oldalon 793 oklevelet tartalmaz, a Magyar Országos Levéltár őrzi. A kéziratban a már korábban kiadott oklevelekről regeszta, míg a kiadatlanokról — az esetek többségében — teljes terjedelmű olvasat található. Az alábbiakban Boldizsár temesi alispán 1430. szeptember 18/19. és 1432. szeptember 2. között kiadott okleveleinek Fekete Nagy Antal általi olvasatát közöljük.

²⁰ Milleker Bódog: Délmagyarország középkori földrajza. i. m. 157–58. Milleker felhívja a figyelmet arra, hogy Csánki „Báti”-nak olvassa ezt a helynevet.

²¹ Temes: 42., 45., 64., 70. Vö. Milleker Bódog: Délmagyarország középkori földrajza. i. m. 157.

²² Temes: 64. Az oklevélben név szerint szereplő temesi ispánt, *Thowka*-t Engel Pál Nagyfalusi Csókéval azonosította. Vö. Engel Pál: Magyarország világi archontológiája. i. m. 138.

1.

1430. szeptember 19. Temesvár.

Bácsi Vince fia Boldizsár Temes vármegye alispánja és a szolgabírák előtt Oszlári Majos fia Péter vallja, hogy Oszlári János fia Majos őt oszlári házából kikergette. Eredeti, hátlapján egy nagyobb és két kisebb gyűrűspecstét nyomaival. Országos Levéltár. Múzeumi levéltár. Törzsanyag.

Nos Balthasar filius Vincenti de Bach vicecomes et iudices nobilium comitatus Themesiensis memorie commendamus, quod Petrus filius Mayos de Ozlar in nostri personaliter constitutus presentia extitit confessus in hunc modum, quod ipsum Mayos fili(!) Iohannis de eadem de domo sua in dicta Ozlar habita de possessione sua expellisset et exposuisset. Datum in Themeswar feria 3^a proxima post festum Exaltationis sancte crucis, anno Domini MCCCC^{mo} tricesimo.

* * *

2.

1431. augusztus 21. Temesvár.

Bácsi Vince fia Boldizsár Temes vármegye alispánja és a szolgabírák előtt Dobozi Dan fia György egy évre ügyvédekett vall. Eredeti, szakadozott és hiányos állapotban, hátlapján három gyűrűs zárópecstét nyomaival. Országos Levéltár. Múzeumi levéltár. Törzsanyag.

Nos Balthasar filius Vincentii de Baach vicecomes et iudices nobilium comitatus Themesiensis memorie commendamus, quod Georgius filius Dan de Dobaz coram nobis personaliter constitutus in omnibus causis ipsorum(!) et eorum articulis tam per ipsum contra alios, quam per alios quospiam contra ipsum in quibuslibet terminis coram nobis a data presentium per anni circulum motis vel movendis item Ladislaum filium Him de Remethe, Thomam de Chechteleke, Johannem Nagzakalo dictum, alterum Johannem de Kereskez, Mathiam de Jara, Jacobum parvum, Clementem de Nemety, Barnabam de Hathias, Jacobum magnum de Zigeth, Ladislaum de Sama fecit, constituit et ordinavit suos v[eros et legit]imos procuratores ratum et firmum se promittendo habitum, quidquid per predictos suos procuratores simul [vel divisim] exhibitorem seu exhibitores presentium actum, factum et legitime procuratum fuerit in causis universis suis. Datum in Themeswar, feria

tertia proxima post festum beati Stephani regis, [anno Domini mille]simo quadingentesimo tricesimo primo.

* * *

3.

1431. augusztus 21. Temesvár.

Bácsi Vince fia Boldizsár Temes vármegye alispánja és a szolgabírák előtt Dobozi Dan fia György az olaszországi hadjáratból leendő visszatértéig összes birtokait Remetei Himffy Lászlóra bízta.

Eredeti, hátlapján három gyűrűspecst nyomaival. Országos Levéltár. Kállay család levéltára. Saec. 1400. Reg. 2. Fasc. 1. N. 101.

Nos Balthasar filius Vincenti de Baach vicecomes et iudices nobilium comitatus Themesiensis memorie commendamus, quod Georgius filius Dan de Dobaz nostram veniens in presentiam dixit et confessus est eo modo, quod universas possessiones et bona sua ipsum iure concernentes pro tuitione et custodia Ladislao filio Hem de Remethe dedit et assignavit, donec quousque de Italya presentis exercitus domum ire poterit. Datum in Themeswar, feria tertia proxima post festum beati Stephani regis, anno Domini millesimo quadingentesimo tricesimo primo.

* * *

4.

1431. október 16. Temesvár.

Bácsi Vince fia Boldizsár Temes vármegye alispánja és a szolgabírák Ujfalui Cseh Péter megyei kiköldött jelentése alapján bizonyítják, hogy Remetei István fia Imre jobbágya, Bató méheinek nyomát Nagysásdig követte, de a méheket nem tudta megkapni és Bató hetedmagával megesküdt, hogy a méhek 40 forintot érnek.

Eredeti, hátlapján két gyűrűspecst nyomaival. Országos Levéltár. Kállay család levéltára. Saec. 1400. Reg. 2. Fasc. 5. N. 676.

Nos Balthasar filius Vincentii de Baach vicecomes et iudices nobilium comitatus Themesiensis memorie commendamus, quod Petrus Chech de Vifalu testimonio sigilli nostri nostram veniens in presentiam dixit, quod ipse presente Bathow joba-

gione Emerici filii Stephani de Remethe vestigium quorundam sex apium ad possessionem Nagsasd secutus fuisset et legitimis diebus extradari expectasset, quod minime extradari potuisset, tunc predictus Bathow super dictum vestigium ad quadraginta florenorum novorum septimo se iurasset. Datum in Themesuar, feria tertia proxima ante festum beati Luce evangeliste anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo primo.

* * *

5.

1432. szeptember 2.

Bácsi Boldizsár Temes vármegye alispánja és a szolgabírák előtt Csécsteleki Bertalan vallja, hogy Miklós komjáti kenéz zálogot vett István fia Imre fiain, Imre özvegye szintén zálogot vett és megegyeztek, hogy a zálogot kölcsönösen kicserélik, de csak az özvegy adta vissza a zálogot, a kenéz nem.

Eredeti, hátlapján két gyűrűspecst nyomaival. Országos Levéltár. Kállay család levéltára. Saec. 1400. Reg. 3. Fasc. 1. N. 16.

Nos Balthasar de Baach vicecomes et iudices nobilium comitatus Themesiensis memorie commendamus, quod Bartholomeus de Chechteleke nostram veniens in presentiam testimonio sigilli nostri et dixit, quod ipso presente Nicolaus kenezius de Komiath super filiorum quondam Emerici filii Stephanii vadium recepisset, tunc nobilis domina relicta dicti Emerici econverso super ipsum Nicolaum kenezium similiter vadium recipere fecisset, nichilominus ambe partes reddere et restituere assumpsissent, dicta domina restituisset et dictus Nicolaus kenezius minime reddere et restituere curasset et de presenti servaret dictum vadium. Datum in Themeswar, feria tertia proxima post festum beati Augustini episcopi, anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo secundo.